

COMMISSION SPECIALE
CHARGE D'EXAMINER L'ÉTAT
INDEPENDANT DU CONGO (1885-
1908) ET LE PASSE COLONIAL DE
LA BELGIQUE AU CONGO (1908-
1960), AU RWANDA ET AU
BURUNDI (1919-1962), SES
CONSEQUENCES ET LES SUITES
QU'IL CONVIENT D'Y RESERVER

du

LUNDI 7 FEVRIER 2022

Après-midi

De openbare commissievergadering wordt geopend om 13.32 uur en voorgezeten door de heer Wouter De Vriendt.

La réunion publique de commission est ouverte à 13 h 32 et présidée par M. Wouter De Vriendt.

Omgaan met koloniale verwijzingen in de publieke ruimte. Hoorzitting met de heer Jo De Ro en mevrouw Wendy Gladys Mutithi, Agentschap Integratie en Inburgering (Vlaamse overheid).

Traitement des références coloniales dans l'espace public. Audition de M. Jo De Ro et Mme Wendy Gladys Mutithi, Agence d'intégration et d'inclusion (Autorité flamande).

De **voorzitter**: Collega's, de hoorzitting van vandaag handelt over hoe om te gaan met ons koloniaal verleden. Volgende week hebben we een goed gevuld programma rond de problematiek van de metissen. De week daarna komen een aantal lokale en regionale voorbeelden zelf ook aan bod in onze commissie. Maar wij vonden het bijzonder nuttig om een aantal mensen uit te nodigen van het Agentschap Integratie en Inburgering om een zicht te krijgen op de zogezegde handreiking voor lokale besturen, afkomstig van de Vlaamse regering en de Vlaamse administratie. Die handreiking is een tijd geleden gelanceerd en bezorgd aan al onze lokale besturen en is bedoeld als handleiding om met het koloniale verleden om te gaan.

Ik zou dan ook graag onmiddellijk van start willen gaan. De meeste parlementsleden zijn via Zoom

BIJZONDERE COMMISSIE
BELAST MET HET ONDERZOEK
OVER CONGO-VRIJSTAAT (1885-
1908) EN HET BELGISCH
KOLONIAAL VERLEDEN IN
CONGO (1908-1960), RWANDA EN
BURUNDI (1919-1962), DE IMPACT
HIERVAN EN DE GEVOLGEN DIE
HIERAAN DIENEN GEGEVEN TE
WORDEN

van

MAANDAG 7 FEBRUARI 2022

Namiddag

met ons verbonden. Zo gaat dat tegenwoordig. Er is opnieuw ruime interesse, net zoals vorige week.

Ik wil eerst graag het woord geven aan de heer De Ro, en daarna aan mevrouw Mutithi die via Zoom verbonden is met de zaal.

Mijnheer De Ro, u hebt het woord voor uw inleiding.

Jo De Ro: Goedemiddag en bedankt voor de uitnodiging, mijnheer de voorzitter en waarde leden van deze bijzondere commissie. Ik zal de inleiding geven. Mijn collega, mevrouw Mutithi zal het daarna hebben over de inhoudelijke werking. Als er vragen zijn, zullen we daar straks zo goed als mogelijk op proberen te antwoorden.

Ik zal het Agentschap Integratie en Inburgering kort aan u voorstellen. We zitten hier op het federale niveau, ik ga er niet zomaar van uit dat alle volgers of leden van deze commissie onze werking in Vlaanderen en Brussel kennen. Daarna zal mijn collega de totstandkoming toelichten van de handreiking "omgaan met koloniale verwijzingen in de publieke ruimte" en een praktijkvoorbeeld van de stad Halle. Daar hebben we samengewerkt met het stadsbestuur. Als er vragen zijn, gaan we daar uiteraard graag nadien op in.

Eigenlijk zouden we hier met drie moeten zijn. Het grote werk is gedaan door mevrouw Mutithi en onze collega Stijn De Reu, maar hij werkt nu bij de stad Gent. Dat is een aderlating voor ons, maar

een verrijking voor de stad Gent. Ik vermeld dit heel graag omdat dit soort van werk altijd teamwerk is. Dan zijn we ook steeds blij om te verduidelijken wie dat werk precies in ons agentschap gedaan heeft.

Wie zijn wij? Wat is het Agentschap Integratie en Inburgering? Wij zijn een overheidsagentschap sinds 2015. Wij zijn een nieuw samengesteld gezin, als ik dat zo mag zeggen. In 2015 zijn meer dan 20 vzw's die over de provincies en de regio's heen bezig waren met NT2, ingebracht in Integratie en Inburgering, tot één overheidsagentschap.

Als private stichting hebben wij als opdracht het Vlaams inburgerings- en integratiebeleid uit te voeren. Onze klanten zijn lokale besturen, organisaties en burgers. Dat gaat heel ruim. Op een aantal van onze doelstellingen kom ik straks nog terug, evenals op een aantal zaken die in het decreet geregeld zijn en waarvoor we dagelijks ons beste beentje voorzetten.

Het is belangrijk om te weten dat we niet bevoegd zijn in de steden Gent en Antwerpen en gedeeltelijk in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De stedelijke agentschappen Atlas en IN-Gent hebben dezelfde bevoegdheid als wij hebben in de andere Vlaamse steden en gemeenten. In Brussel delen wij de materie. Daar is het Huis van het Nederlands Brussel bezig met NT2 en wij met inburgering en integratie.

Op een kaart ziet dat er zo uit. Wij zijn verspreid over 70 contactpunten in zes regio's. Onze hoofdzetel bevindt zich in Brussel. Zoals ik daarnet zei, zijn we zelf niet actief voor de inwoners van Gent en Antwerpen. Als men Nederlands wil leren in Brussel, dan moet men terecht bij onze collega's van het Huis van het Nederlands Brussel.

Wat wil dat nu zeggen in de praktijk? U ziet het hier als een bloem voorgesteld. Dit zijn de bevoegdheden die we volgens het oude en het nieuwe decreet hebben als agentschap.

Het gaat dan om inburgering, integratie, Nederlands als tweede taal, sociaal tolken en vertalen, het hele stuk rond taalbeleid, en een aantal zeer gespecialiseerde taken zoals vreemdelingenrecht en internationaal familierecht. Ik zal even wat cijfers meegeven. In 2021 waren er ongeveer 16.000 mensen die zich als nieuwkomer hebben aangemeld bij het agentschap, ofwel verplicht ofwel als rechthebbende, om begeleid te worden bij de vier pijlers van inburgering.

Wij geven zelf les in maatschappelijke oriëntatie. We verwijzen door naar de onderwijspartners die de lessen Nederlands als tweede taal geven. We

bemiddelen ook. De regie ligt bij de steden en gemeenten voor de vierde pijler, met name het participatietraject. Wij spelen daarbij een rol in de toeleiding.

Tenslotte zijn er dan nog de collega's van werk, met name de VDAB, die ook een bijzonder rol hebben en de derde pijler van het inburgeringsbeleid van Vlaanderen vormgeven.

Voor integratie werken wij met heel veel partners samen. Vandaag gaat het om de lokale besturen. Straks zullen we er ook een van bekijken. In 2021 hebben we gewerkt met 150 gemeentes in Vlaanderen op veel terreinen of op een beperkt aantal terreinen. Dat is telkens de keuze van de gemeente zelf.

Voor Nederlands als tweede taal zijn er meer dan 30.000 unieke aanvragen geweest. Dat zijn mensen die ons gecontacteerd hebben om Nederlands te leren. Die hebben we op weg gezet naar een CVO, naar Ligo of naar een Universitair talentencentrum. Het talenbeleid is meer dan enkel het sociaal tolken en vertalen, maar biedt ook ondersteuning aan het talenbeleid in het algemeen en certificeert ook tolken. Het aantal aanvragen voor tolken bedroeg vorig jaar meer dan 50.000. Wij hebben zelf geen tolken in dienst, maar wij zijn de tussenschakel tussen partners op het terrein en de verschillende zelfstandige tolken.

Tenslotte, wat het vreemdelingenrecht en het internationaal familierecht betreft, hebben wij zeer veel expertise. Daarop wordt vaak een beroep gedaan door de Kamer en het federale niveau, als het gaat om aanpassingen aan de migratiewetgeving of vreemdelingenrecht. Deze mensen hebben heel veel kennis en kunde. Zij hebben vorig jaar meer dan tienduizend keer helpdeskadvies uitgebracht. De website waarop zij het vreemdelingenrecht en het internationaal familierecht opvolgen en telkens een zo actueel mogelijke stand van zaken geven, heeft meer dan 600.000 unieke gebruikers.

Naast de vaste decretale bevoegdheden, proberen we als agentschap ook in te spelen op de actualiteit. Het zal hier niemand verbazen, in de zaal of virtueel met ons verbonden, dat ons agentschap de afgelopen twee jaar zeer sterk is bezig geweest met ondersteuning te bieden in de COVID-19-crisis, waar we dat konden.

U ziet onze specialiteiten op het scherm. Ze hebben geleid tot een van de pagina's op onze website waar alle federale, Vlaamse, soms provinciale en gemeentelijke verordeningen of regelgevingen vertaald zijn in heel wat talen. Dit

stelt gemeentebesturen en andere partners in staat om mensen die het Nederlands nog niet voldoende machtig zijn, op weg te zetten naar de juiste informatie. Dat is geen overbodige luxe in een gezondheidscrisis, lijkt me.

Om dezelfde reden hebben we de CIT-app ontwikkeld. Die werkt heel snel met vertaalrobots. Als er een Overlegcomité is, zoals deze week vrijdag, en er nieuwe maatregelen afgekondigd worden, dan worden deze eerst digitaal en daarna door mensen vertaald. Zo kan men via zijn smartphone de meest actuele stand van zaken in meer dan vijftien talen vinden. Dat is een enorm voordeel, onder andere in de zorgsector waar we heel wat complimenten gekregen hebben over dat hulpmiddel dat soms het verschil maakt voor mensen in de eerste lijn.

Dan is er nog onze basiswerking. Op 14 maart 2020 zijn wij amper 36 uur na de beruchte persconferentie over de eerste lockdown voor 100 % digitaal gaan werken. Dat wil zeggen dat de mensen – ongeveer 2.800 mensen - die nog fysiek les kregen bij ons tijdens de week, vanaf die bewuste zaterdag onmiddellijk digitaal les zijn beginnen volgen. Dat is een grote prestatie. Het is met enige fierheid dat ik dit als algemeen directeur bij elke presentatie toch even meegeef. Verontschuldig mij dat ik de PR van ons agentschap ook even meeneem naar dit niveau. Maar het werk dat mijn collega vandaag aan u zal presenteren, kadert uiteraard in onze decretale opdracht van integratie. Daarbij ondersteunen we overheden en organisaties bij uitdagingen in de samenleving en integratie op lokaal vlak.

Hoe is de handreiking tot stand gekomen? We spreken immers niet over een handleiding, maar over een handreiking. Op 16 juni 2020 was er een bespreking in de commissie voor Binnenlands Bestuur waar een aantal Vlaamse parlementsleden vragen stelden aan bevoegd minister Somers van Samenleving in de Vlaamse regering rond wat er zich toen in de actualiteit afspeelde in Vlaanderen en Brussel. Na het parlementaire debat is er in juli 2020 de opdracht gekomen via onze minister om te werken aan een handreiking.

Dat doen we niet alleen, maar in samenwerking met agentschappen, organisaties en diaspora-experten met als bedoeling om te informeren, via referenties en contactpersonen, maar ook om verschillende opties mee te geven om om te gaan met beelden en verwijzingen naar de koloniale periode. Een belangrijk focus daarbij was om dat niet in de plaats van de lokale besturen te doen, maar wel om de hand te reiken en materiaal en methodes aan te bieden om zelf aan de slag te gaan, met een belangrijke rode draad van participatie en gesprekken. Het gaat dan over de

dialogo aangaan met mensen die zich in de gemeente over dit thema uitspreken.

In oktober 2020 is de handreiking dan publiek gemaakt en verspreid onder de gemeenten. Ze is voor iedereen toegankelijk. De handreiking en een aantal andere aspecten waar mijn collega het dadelijk over zal hebben, vindt men daarop terug. Ook als niet-lokaal bestuur, als organisatie, als school, vereniging of geïnteresseerde burger kan men dit raadplegen.

Dit was mijn inleiding. Ik geef met plezier het woord aan mijn collega Wendy Mutithi.

Wendy Gladys Mutithi: Dank u voor de uitnodiging. Ik zou willen starten met de reden waarom we deze handreiking rond omgaan met koloniale verwijzingen in de publieke ruimten hebben geschreven. We herinneren ons allen de zomer van 2020. Dat was een woelige periode op verschillende plaatsen in de wereld, maar zeker ook in Vlaanderen. Er waren antiracisme-betogingen van Black Lives Matter. In België was er de zestigste verjaardag van de Congolese onafhankelijkheid.

Deze beide elementen wakkerden het debat rond het Belgische koloniale verleden opnieuw aan. We zagen dat sommige steden en gemeenten hierdoor ook geconfronteerd werden met protesten. Er werden beelden beklad. Er kwamen terugkerende vragen van inwoners om het gesprek ook effectief aan te gaan over de koloniale verwijzingen in hun gemeente.

Dit is zeker geen nieuw debat. Sinds de 21ste eeuw zien we discussies met uiteenlopende standpunten over hoe er hiermee kan worden omgegaan. Het is een thema dat al langer leeft en waar er verschillende vragen over zijn. Daarom wilden we in opdracht van de minister graag bekijken hoe we de lokale besturen hierin konden ondersteunen.

Onze opdracht was om aan de hand van de handreiking lokale besturen te ondersteunen die zich vragen stelden over hoe ze hiermee konden omgaan, zonder daarbij een zekere richting aan te geven. De handreiking biedt daarnaast ook verschillende mogelijke keuzes rond de koloniale verwijzingen. Er is geen ideale oplossing die voor iedereen of voor alle lokale besturen toepasbaar is. Vaak is het afhankelijk van de context, van een lokaal bestuur dat een keuze maakt over wat men ermee doet. Laat men het staan? Verplaatst men het? Enzovoort.

Naast de opsomming van de mogelijke keuzes,

wilden we vooral ook de nadruk leggen op het belang van participatie en dialoog in een dergelijk maatschappelijk debat, waaromtrent heel veel gevoeligheden en bezorgdheden leven. Daarom bieden we in de handreiking en op onze website een aanpak en instrumenten aan om het gesprek op een zo volwaardig en constructief mogelijke manier aan te gaan, zonder daarbij te polariseren.

Zoals de heer De Ro het daarnet zei, was het zeker een *team effort*. We werden ook bijgestaan door medewerkers van agentschappen of administraties, zoals het agentschap Onroerend Erfgoed. Zij gaven ons informatie over en inzicht in de regelgeving waarmee lokale besturen rekening dienen te houden als er sprake zou zijn van een eventuele aanpassing of bijsturing. Sommige monumenten zijn bijvoorbeeld ook beschermd. Dat was ook zeer waardevol.

Het departement Cultuur is er op verschillende manieren bij betrokken als het gaat over de verwijzingen. De cultuursector heeft vaak historische en andere kennis over de monumenten en hun achtergrond. Vanuit het ABB was er ook een vertegenwoordiging, omdat zij dit proces coördineerden. Ook de VVSG was aanwezig, gezien haar kennis van lokale besturen. Mensen van deze verschillende instanties namen deel aan de werkvergaderingen en aan de discussies. Ze brachten informatie aan en lazen deze handreiking ook na.

Naast deze mensen hebben we ook besloten om in gesprek te gaan met mensen van het Vlaams Steunpunt voor Cultureel Erfgoed, omdat zij ook bezig zijn met dit onderwerp. Ze volgen het van nabij op en kennen de actoren in het veld heel goed. Daarnaast vonden we het ook belangrijk om de ervaringen van de besturen te horen die al langere tijd met dit thema bezig zijn en die hierin al stappen hebben ondernomen, om te kijken hoe zij daarmee aan de slag gaan.

Naast deze gesprekken was het ook de bedoeling dat we een groep deskundigen spraken in bilaterale gesprekken. Bij de samenstelling van deze groep, die opgesteld werd door de Vlaamse regering, werd ervoor gekozen om een zekere representativiteit te bewaken qua expertise op verschillende domeinen. Zo waren er mensen die expertise hadden over de koloniale periode, geschiedenis, polarisatie, enzovoort. Er waren historici, academici, maar ook mensen van het middenveld. Het was ook belangrijk om een balans te vinden op het vlak van leeftijd en om mensen te vinden die bij de diaspora betrokken waren en hun input konden leveren.

Hier ziet u een lijst van de verschillende namen. Ik

zal ze niet overlopen. Jullie vinden ze ook terug in de handreiking. Deze mensen deelden hun expertise, hun visie en hun ervaringen met dit thema. Ze gaven ook mee wat volgens hen van belang was in een dergelijk debat. Ze kregen de kans om feedback te geven op de ontwerpversies. We stelden hun uiteraard ook expliciet de vraag of ze hun naam onder de handreiking wilden zetten. Door de input van de deskundigen en de expertise van ons agentschap met betrekking tot het omgaan met diversiteitsthema's of maatschappelijke spanningen, zijn de handreiking en de webpagina tot stand gekomen. Op deze laatste vinden de lokale besturen een overzicht van de verschillende opties bij het omgaan met koloniale verwijzingen. Dat is gebaseerd op voorbeelden uit Vlaanderen, België en het buitenland. Daarnaast zijn er ook voorbeelden van participatieve methodes om effectief in dialoog te gaan met de inwoners, maar bijvoorbeeld ook een korte schets van belangrijke en relevante erfgoedactoren die zeker ook betrokken moeten worden bij een dergelijk traject. Dat is iets wat werd aangeleverd door het departement Cultuur en het agentschap Onroerend Erfgoed.

Ik zal even ingaan op wat er in de handreiking te vinden is. We vonden het belangrijk om een context mee te geven aan de besturen die onze handreiking lazen, door duiding te geven over begrippen die belangrijk zijn of vaak gebruikt worden in dit debat.

Enerzijds hebben we het over een lokaal bestuur als regisseur. Een lokaal bestuur beslist zelf hoe het met dit debat wilt omgaan en hoe het de regierol wilt opnemen. Willen ze een traject gaan uitstippelen van A tot Z? Willen ze vooral een faciliterende rol spelen? Dat is vaak afhankelijk van de eigen lokale context.

Dit thema leidt lokaal vaak tot bepaalde spanningen. Dan heeft het lokale bestuur een aantal sleutels in handen om een dergelijk gesprek in goede banen te leiden.

Een ander aspect is het koloniale verleden. We hielden dit uiteraard zeer beperkt, maar vonden het toch wel belangrijk om ook de context van de Belgische koloniale geschiedenis mee te geven en de impact die deze heeft gehad. We verwijzen daarbij ook voornamelijk naar bijkomende literatuur.

De term dekoloniseren komt vaak aan bod bij dit thema. Men kan het debat over koloniale verwijzingen in de publieke ruimte daar als een onderdeel van zien. Hiermee wilden we vooral aan de lokale besturen meegeven dat het belangrijk is, wanneer ze hieromtrent een debat of een traject

aangaan, om met de verschillende betrokkenen stil te staan bij wat het al dan niet betekent voor hun gemeente en hoe zij daarnaar kijken.

De publieke ruimte is uiteraard ook belangrijk. Daarbij schrijven we vooral over het feit dat dit niet statisch is. Verschillende actoren buigen zich over hoe de publieke ruimte kan evolueren naar een ruimte waarin burgers zich herkennen, rond verschillende thema's en domeinen. Lokale besturen hebben vaak een beslissende of een faciliterende rol, in samenspraak met andere stakeholders, over hoe de publieke ruimte kan ingericht worden. Het specifieke debat over de verwijzingen in de publieke ruimte kan ook worden bekeken als een onderdeel van dit voortdurend evoluerend proces.

Wat erfgoed betreft, stonden we vooral stil bij de waarde en de betekenis ervan. Die betekenis evolueert constant. Het verwijst naar een bepaalde periode en een visie, waarover we de toekomstige generaties willen informeren. Een cruciale vraag hierbij is op welke manier we dit willen doen. Waar en hoe willen we dit bewaren? Willen we dit doorgeven? Blijven we dit erfgoed tonen in de openbare ruimte zoals het is? Of willen we zoeken naar andere manieren om die bijkomende betekenissen een plaats te geven?

Zoals we aan het begin ook al zeiden, benadrukken we in de handreiking vooral een lokaal participatieve aanpak voor de lokale besturen die hiermee aan de slag willen. In het kader van zo'n lokale aanpak schetsen we een aantal verschillende fases of bouwstenen die belangrijk zijn. Enerzijds gaat het over het belang van een goede situatieverduidelijking. Het is belangrijk om van bij het begin de aanleiding vanuit verschillende perspectieven te gaan bekijken, zodat signalen of mogelijke spanningen zo goed mogelijk gekaderd worden. Gaat het om een terugkomende vraag van inwoners of verenigingen om hiermee aan de slag te gaan? Is de aanleiding misschien eerder nieuwe historische informatie met betrekking tot de verwijzing waarmee iets kan gedaan worden? Het is belangrijk om daar een goed zicht op te hebben.

Als het gaat over de bepaling van een goede strategie, halen we verschillende bouwstenen aan. Uiteraard is het belangrijk dat men als lokaal bestuur definieert welke rol men wil opnemen in een dergelijk traject. Het is goed om het traject af te bakenen en te bekijken welk mandaat men aan de betrokkenen wil geven en aan de burgers.

Een ander element is de eigen expertise. Als lokaal bestuur hoeft men zeker niet van nul te beginnen, er is al een zekere expertise in huis. Dat kan gaan

over erfgoed, over burgerparticipatie, inrichting van de publieke ruimte, enzovoort. Zijn er in het verleden bijvoorbeeld al bepaalde acties geweest met betrekking tot andere gecontesteerde verwijzingen in de publieke ruimte? Dat zijn allemaal ervaringen die gebruikt kunnen worden als vertrekpunt en die gaandeweg kunnen worden aangevuld met nieuwe inzichten.

Als het gaat over een participatief traject, moet men het netwerk goed in kaart brengen en de lokale realiteit van de eigen gemeente goed kennen. Zo worden de relevante actoren in kaart gebracht, met hun belangen bij dit thema.

Het is belangrijk om zich bewust te zijn van risico's. Het is immers een beladen thema. Het brengt dus ook bepaalde elementen naar boven waarop het belangrijk is te anticiperen.

Als we dan kijken naar communicatie, is het erg belangrijk erop toe te zien dat die op een zo inclusief mogelijke manier gebeurt en er voldoende aandacht besteed wordt aan de bezorgdheden van de diverse actoren binnen de gemeente. De communicatie moet ook duidelijk zichtbaar maken waarover het traject gaat en waarover niet en het nodige perspectief bieden.

Hieruit kan een actieplan voortkomen. Wanneer het gaat over de koloniale verwijzingen, gaat het vooral over de bepaling op welke participatieve manier men precies aan de slag wil gaan. Op welke manier wil men zijn inwoners betrekken? In die context is het zorgen voor een correct historisch beeld uiteraard heel belangrijk. Over wie gaan de verwijzingen precies? Waarom staan ze in onze gemeente? Wat is de kunsthistorische waarde? Welke zijn de verschillende betekenissen die lokaal leven rond de verwijzingen? Dat alles moet op een zo toegankelijk mogelijke manier gedeeld worden met de inwoners, zodat er meer bewustzijn kan ontstaan, het tot nieuwe inzichten kan leiden en wederzijds begrip teweeg kan brengen. Dat is in een notendop de aanpak die we vooropstellen en meegeven als handvat voor lokale besturen.

De strategieën komen uiteraard ook aan bod. Er zijn verschillende opties met betrekking tot het omgaan met de verwijzingen. Een belangrijk principe hierbij is het belang van maatwerk. Er is geen *one size fits all*. Elk lokaal bestuur is anders. Elke verwijzing is ook anders. Daarmee moet zeker rekening gehouden worden.

Gebaseerd op de praktijken in binnen- en buitenland hebben we deze onderverdeling gemaakt. Enerzijds kan er gekozen worden om een verwijzing te laten staan en verder niets te

ondernemen. Er kan ook beslist worden om duiding te geven met aanvullende en verbeterende informatie. Men kan ook kiezen om een ruimtelijke of artistieke ingreep toe te voegen. Denk bijvoorbeeld aan een tegenbeeld, een voorstelling, enzovoort. Op die manier kunnen extra lagen betekenis worden toegevoegd aan een verwijzing. Men kan er ook voor kiezen een verwijzing te plaatsen in een andere publieke context zoals een museum of een bibliotheek. Dat brengt uiteraard ook weer een denkproces of -traject mee voor die instellingen.

Men kan bijvoorbeeld ook ervoor kiezen om straatnamen te hernoemen. Daar hebben we ook praktijkvoorbeelden uit het binnenland van. Ten slotte kan ervoor gekozen worden om de naamgeving van nieuwe straten ook bij het thema te betrekken. Denk maar aan de context van gemeentelijke fusies, nieuwe wijken, de inrichting van nieuwe pleinen enzovoort.

Hier ziet u ook nog een kaartje. Op de website is dat kaartje interactief. Het is opgemaakt door *De Morgen* en gebaseerd op een wetenschappelijke bron, met name Matthew Stanard. Hij heeft aan zijn werk een digitale lijst toegevoegd van verschillende monumenten, straatnamen, gedenktekens en dergelijke in België die gelinkt zijn aan de koloniale geschiedenis. Het is een bron die online vrij te raadplegen is via de Leuven University Press. Het toont vooral ook dat onze koloniale verwijzingen in verschillende van onze gemeenten en steden terug te vinden zijn. Dan gaat het over Leopold II, Belgische officieren, missionarissen, enzovoort. Dit is een thema dat in vele van deze steden en gemeenten leeft, uiteraard met een verschillende intensiteit.

Jo De Ro: Voor mevrouw Mutithi spreekt over de praktijkvoorbeelden van Halle, heb ik begrepen dat er ook nog gemeenten aan bod komen in deze commissie in de komende weken. Wij hebben in ieder geval geen pretentie om namens een gemeente te spreken. We wilden wel een praktijkvoorbeeld meegeven vanuit onze blik die we hebben als ondersteuner en aanreiker van een aantal methodieken, maar niet omdat wij perfect weten welke de beweegredenen van het stadsbestuur zijn of welke de lokale context was die heeft meegespeeld. Wij hebben hen daarin een stuk geholpen, tot hun tevredenheid, als ik dat zo mag zeggen. Maar, als mensen echt willen weten waarom het schepencollege, de mensen die eraan meegewerkt hebben en de administratie van Halle gedaan hebben wat ze gedaan hebben, dan moeten ze dat met de mensen van Halle zelf bespreken. Maar om het niet te theoretisch en abstract te maken, hebben we toch één voorbeeld

als slot van onze presentatie meegegeven. Die zal mevrouw Mutithi nu ook toelichten.

Wendy Gladys Mutithi: De stad Halle vroeg ons inderdaad om haar te begeleiden in het proces dat moest uitmonden in een beslissing over hoe om te gaan met de koloniale verwijzingen in de stad. Het ging meer specifiek over het beeld van Leopold II en het monument Hulde aan de Pioniers, beide in het stadspark. De stad vroeg ons om in onze ondersteuning advies in te brengen en werkmethodes aan te reiken om dat op een participatieve manier te doen. Hoe konden ze burgers betrekken? Hoe konden ze een dergelijk netwerk opzetten? Hoe konden ze vermijden om in de communicatie te polariseren in dit gevoelige thema?

Ik zal het proces even kort schetsen en toelichten welke stappen er ondernomen werden. Ons advies en het aanreiken van instrumenten speelden zich af op verschillende vlakken. De stad Halle besliste om een kerngroep op te richten waaraan ook wij deelnamen. Hierin werden verschillende diensten van de stad betrokken, zodat het een zo breed mogelijk gedragen traject zou worden.

De kerngroep bracht het netwerk van Halle in kaart. Op basis hiervan koos men ervoor om verschillende mensen te interviewen en in gesprek te gaan met verschillende organisaties. Dat ging van actoren op het gebied van erfgoed, verenigingen, burgers waaronder ook burgers met Afrikaanse roots of vanuit de diaspora.

Op basis van de bevindingen werd er een advies geformuleerd voor het college over de te ondernemen stappen. Uit de bevindingen bleek dat er nood was aan een correct historisch beeld over de desbetreffende verwijzingen. Daarom besloot men om een webinar te organiseren. Daarin kwamen twee lokale experts aan het woord om meer context te bieden rond de verwijzingen. Daarnaast kwam ook professor Zana Etambala, die het bredere koloniale verhaal van Vlaanderen schetste.

Dat werd gevolgd door de terbeschikkingstelling van een vragenlijst aan alle Hallenaars. Daarin werd de concrete vraag gesteld wat zij wilden dat er al dan niet zou gebeuren met de beelden. In de vragenlijst werd er echt de ruimte geboden om alle verschillende mogelijke oplossingen of invullingen rond de standbeelden mee te geven.

Al die input samen, de gesprekken, de interviews, het webinar, de vragenlijst, hebben geleid tot een rapport met advies, opgemaakt door de kerngroep. Op basis daarvan heeft de gemeenteraad dan ook

een beslissing over de twee beelden genomen en gecommuniceerd.

Hier zien jullie de beslissing. De twee beelden kregen enerzijds een nieuwe ruimtelijke aankleding. Het borstbeeld van Leopold II zal naast zijn sokkel komen te staan. Het monument Hulde aan de Pioniers zal worden ingegroend. Bijkomend zal er ook via een interactieve zuil meer uitgebreide en kritische duiding gegeven worden. Deze acties worden nu verder uitgerold in de stad Halle.

Dat was onze presentatie.

Jo De Ro: Als we anderhalf jaar terugkijken, dan heeft het mij aangenaam verrast dat de ploeg die het centrale team vormde, met de veelheid aan experts die geconsulteerd zijn en de verschillende betrokken organisaties, het traject tot een goed einde heeft kunnen brengen. Zoals steeds het geval is, kunnen wij iets dergelijks aanreiken, maar het is uiteindelijk op het lokale terrein dat men ermee aan de slag gaat. Tot onze tevredenheid zijn er een aantal gemeentebesturen mee aan de slag gegaan. Andere hebben het geraadpleegd en besloten om er niet mee verder te gaan. Maar het is in ieder geval een van onze kerntaken om zaken op het vlak van samenleven en integratie aan te reiken en lokale besturen of andere partners daarin te ondersteunen.

Björn Anseeuw (N-VA): Dank u, mevrouw Mutithi en mijnheer De Ro, voor uw toelichting. Zij was heel omstandig en vooral ook heel erg duidelijk. Ik heb twee vragen.

De eerste hebt u, mijnheer De Ro, aan het einde al voor een stuk beantwoord. Die vraag was ook vrij voor de hand liggend, volgens mij. Hebt u er een zicht op of en hoeveel gemeenten of steden aan de slag gegaan zijn met de handreiking, om het debat aan te gaan rond de omgang met de koloniale periode en wat daar vandaag in de openbare ruimte nog van waar te nemen is?

Ten tweede, u hebt beiden in uw toelichting heel terecht duidelijk benadrukt dat het vooral de lokale besturen, en bij uitbreiding de lokale gemeenschappen zijn, die bepalen hoe ze willen omgaan met het koloniale verleden dat zich vandaag nog steeds manifesteert in de openbare ruimte. U legt heel duidelijk de verantwoordelijkheid en de bevoegdheid bij de lokale besturen. Hoe staat u dan tegenover het feit dat we met onze commissie misschien algemene, zeg maar nationale richtlijnen zouden uitroepen over hetzelfde onderwerp?

Ik zou de indruk hebben dat het ene op gespannen

voet staat met wat jullie meermaals hebben benadrukt. Daarom wil ik graag weten hoe jullie staan tegenover het feit dat we mogelijks met onze commissie nationale richtlijnen zouden uitvaardigen?

Guillaume Defossé (Ecolo-Groen): Je vous remercie tous les deux pour votre présentation très intéressante. Il est très intéressant que ce travail ait été donné à l'Agence d'intégration et d'*inburgering* (intégration civique). Ce qui est intéressant est que le chemin se fait dans les deux sens: à la fois des gens qui viennent d'ailleurs et d'ici. Il est frappant de constater à quel point l'événement *Black Lives Matter* a été un élément déclencheur de nombreuses initiatives, notamment dans notre commission mais également à d'autres niveaux de pouvoir.

Y a-t-il un échange d'informations et une coopération avec les autres niveaux de pouvoir qui auraient lancé un travail semblable? Je pense à Bruxelles. Plus globalement, j'approuve l'approche participative que vous avez choisie. C'est très important et j'essaie de le dire chaque fois: le citoyen doit être avec nous sinon cela ne peut pas marcher. Est-ce que vous constatez une grande participation citoyenne et un grand intérêt des citoyens pour ce sujet? Y a-t-il, parmi les différentes participations possibles, un travail qui serait fait avec les enfants dans les écoles communales, par exemple? Je pense aux écoles et à l'importance de l'enseignement dans le travail que l'on a à faire sur le passé colonial. Est-ce que cela se fait déjà de votre côté?

Je suis frappé de constater que Bruxelles est particulièrement touchée par cette référence coloniale dans l'espace public. Je sais qu'un gros travail est en cours et qu'il y a un processus en cours. Ce travail se fait-il avec une concertation entre Bruxelles et vous?

J'ai un peu la même question que M. Anseeuw mais dans une autre version: dans ce travail, chaque pouvoir local a le pouvoir de décider de ses propres références coloniales, n'y a-t-il pas dès lors un risque selon vous d'un manque de cohérence générale à cet égard puisqu'il y a plusieurs solutions? Avez-vous identifié des solutions qui sont plus souvent reprises que d'autres (parmi les cinq propositions que vous faites)? Ne faudrait-il pas tendre vers une uniformité des décisions concernant les statues ou les noms de rues (les références coloniales que l'on retrouve le plus souvent)?

Enfin, une question peut-être plus prospective, notre commission doit aboutir à des conclusions,

des propositions et des recommandations. Attendez-vous quelque chose de notre commission et du résultat qui va en sortir pour éventuellement modifier ou réorienter votre travail?

Encore merci pour votre travail car il a l'air très intéressant et bien fait. Je vous remercie.

Kurt Ravyts (VB): Mijnheer de voorzitter, mijnheer De Ro, mevrouw Mutithi, in zijn hoedanigheid als Vlaams parlamentslid kennen we de heer De Ro als altijd even sereen en evenwichtig. Dat blijkt nu ook uit de handleiding, die ik helemaal heb doorgenomen. De handleiding staat ter beschikking van het publiek op de website van het Agentschap, en voor mij was het hier dus een herhalingsoefening.

Van de zaken die hier zijn opgemerkt, wijs ik op het grote belang van maatwerk. De handleiding reikt lokale besturen handvaten en inzichten aan over hoe er moet worden omgegaan met koloniale verwijzingen in de publieke ruimte. Ik vind de handleiding erg genuanceerd en breed opgevat, wat ik uiteraard toejuich.

Inzake het concrete voorbeeld, het dossier-Halle, heb ik me niet meteen zelf een beeld kunnen vormen op basis van foto's of afbeeldingen. Onze fractie maakt wel degelijk een onderscheid tussen een ruitersstandbeeld van Koning Leopold II waar hij alleen op afgebeeld staat zonder uitdrukkelijke verwijzing naar het koloniale verleden, en een beeld als dat op de dijk van Blankenberge, waar twee officieren tegen Arabische slavenhandelaars hebben gevochten en een aantal mensen met zwarte huidskleur uit hun klauwen hebben gered. Het is een belangrijke nuance voor onze fractie om dit verschil tussen standbeelden onderling voor ogen te houden.

Ten tweede schuift de handleiding zelf als oplossing duiding en tegenverhaal naar voren. Daar staan wij zeker voor open, met name als het om beelden of beeldengroepen gaat die expliciet verwijzen naar het koloniale verleden en waarbij ook mensen met een zwarte huidskleur worden uitgebeeld. Gezien de uitermate grote diversiteit in onze grootstedelijke contexten kan ik me voorstellen dat in het licht van wat de voorbije jaren de Black Lives Matter is genoemd, dit een zekere gevoeligheid kan opwekken.

We zijn absoluut te vinden voor een dergelijke duiding. De gemeenten kunnen daar inhoudelijke begeleiding bij krijgen. Elke stedelijke context is immers verschillend, en elk beeld heeft een andere ontstaansgeschiedenis en roept andere zaken op.

Ten tweede gaat de handleiding ook in op panden. Het lijkt me ondenkbaar dat de Venetiaanse Gaanderijen in Oostende onder een stomp zouden worden gezet of worden afgebroken, of dat het stratenpatroon van Oostende of Brussel zou worden hertekend. Door de jaren heen zijn nu eenmaal functionele invullingen gegeven en de duiding erbij moet dus zorgvuldig worden gegeven.

De meest extreme maatregel is wellicht het verplaatsen van beelden. Daar zijn wij absoluut niet voor te vinden. We zijn dan wel geen Belgische nationalist, noch Leopoldisten, maar menen dat Vlaanderen zich nu eenmaal bevindt in een Belgische context, die uiteraard over een geschiedenis beschikt en het resultaat is van een ontwikkelingsproces. Zo niet zouden wij hier nu niet zitten. Het koloniale verleden is wat het is, en is wel degelijk gebeurd. De vraag is alleen hoe we daar vandaag, met ons geëvolueerd waarden- en normenstelsel en de gevoeligheden van nu, mee omgaan.

Ik heb ooit het voorbeeld aangehaald van veranderende inzichten rond dierenwelzijn. Daar bestaat momenteel een extreem hoge gevoeligheid rond, geheel terecht overigens. Wat het koloniale verleden betreft, denk ik dat niemand in deze zaal en geen enkele fractie het koloniale verleden ontkent of bejubelt. Leopold II is evenwel meer dan louter een stuk van het koloniale verleden. Als we correct willen omgaan met onze geschiedenis, mogen we dat niet over het hoofd zien.

Ik vind het alvast een goede zaak dat u en uw medewerkster dat allemaal nog eens hebben toegelicht, mijnheer De Ro.

Ik ben benieuwd met welke steden en gemeenten u hierover concreet structureel overleg hebt gepleegd.

Mijn tweede vraag is of de ervaringen uit de praktijk de noodzaak hebben aangetoond om de handleiding alsnog bij te sturen? Niet helemaal ondenkbaar, uiteraard.

En ten derde, zoals aangehaald door mijn collega van Ecolo, een vraag naar de coherentie. Wij zijn alvast geen voorstander. Vindt u het aangewezen om het maatwerk te nuanceren en een vorm van gemeenschappelijke sokkel voor Vlaanderen aan te bieden? Ik beperk me hier tot Vlaanderen vermits u hier voor de entiteit Vlaanderen spreekt. Een gemeenschappelijke noemer voor heel Vlaanderen lijkt me onrealistisch en niet aangewezen.

Ik dank u.

Nathalie Gilson (MR): Je remercie les orateurs pour leur présentation et leurs explications. J'ai déjà dit que le MR n'était pas favorable au déboulonnement des statues, mais qu'il était favorable à la contextualisation, à l'explication du contexte de l'époque coloniale.

Le travail qui doit être fait avec des historiens est très important pour aider les communes et les pouvoirs publics à rédiger le type de plaques contextualisant les statues. Ce qui a été fait à Halle, je le comprends davantage comme un repositionnement puisqu'une des statues (celle de Léopold II) serait mise à côté du socle afin d'en diminuer la présence et le monument aux pionniers serait davantage fleuri.

J'aimerais savoir si dans votre méthodologie, vous prévoyez l'explication au moyen d'une plaque ou d'un panneau pour ne pas effectuer uniquement un geste, celui du déboulonnement – qui n'est par ailleurs pas vraiment un déboulonnement puisque la statue est maintenue. Enlever un buste de son socle et le mettre à côté s'apparente à un déboulonnement à mon avis et diminuer sa présence par de la végétation aussi quelque part. Est-ce qu'il y a à chaque fois une contextualisation, un panneau éducatif présent? C'est ce que nous prônons comme démarche.

Dans votre exposé, par deux fois, vous avez insisté sur "*risico op polarisatie*". Cela me paraît être un élément important à souligner. Dans cette démarche de mémoire du passé colonial, mémoire ne signifie pas enlever les traces, et c'est pour cela que nous sommes défavorables au déboulonnement et favorables aux explications.

Dans ce travail de mémoire, vous avez par deux fois insisté sur le risque de polarisation à éviter. Comment mettez-vous en place des mesures pour éviter ce risque?

De **voorzitter**: Normaal gezien is het eerst de beurt aan CD&V, tenzij u uw plaats wilt afstaan aan de PVDA-PTB.

Jan Briers (CD&V): Ik heb alle sympathie voor de heer Van Hees.

De **voorzitter**: Ik merk het.

Jan Briers (CD&V): Eerst en vooral dank aan mevrouw Mutithi en de heer De Ro. Ik vind de handleiding trouwens een heel goed initiatief. Ze zit degelijk, praktisch en goed in mekaar. Ze reikt informatie, tips en praktijken aan en duidt de

regelgeving en de kaders goed. Ze reikt ook referenties aan aan de actoren en geeft de relevante documentatie.

Heeft u het gevoel dat de lokale besturen hun inwoners laten beslissen op het einde van het traject? Of is het de lokale politiek die beslist? Komen ze wel tot beslissingen?

Ik merk ook dat jullie sterk de nadruk leggen op het cultureel erfgoed. In hoeverre zal dit prioritair tot een beslissing leiden?

In jullie tekst staat ook dat verwijzingen voor alle bevolkingsgroepen aanvaardbaar en historisch correct dienen te zijn. Wat bedoelen jullie daarmee precies? Hoe slagen jullie erin om daaraan te voldoen?

Critici stellen dat de koloniale propaganda racisme in stand houdt zolang deze standbeelden deel uitmaken van onze publieke ruimte. Is dat een conclusie van de debatten die jullie ondertussen geleid hebben?

Als ik het goed begrijp, hebben jullie al een aantal debatten begeleid. Hoeveel zijn dat er ongeveer? Welke zijn de algemene conclusies? Voelen jullie racisme of eerder een bewustzijn van ons koloniaal verleden op het einde van elke opdracht?

Zelf heb ik de begeleiding meegemaakt bij de fusies van gemeenten in Oost-Vlaanderen, door de Vlaamse ambtenaren, door ABB. Toen heb ik ook gemerkt hoe belangrijk die begeleiding was om tot conclusies te komen. Hoe indringend is jullie begeleiding? Hebben jullie het gevoel dat jullie een heel grote invloed hebben op de uiteindelijke beslissingen?

Marco Van Hees (PVDA-PTB): Je tiens à remercier les deux intervenants pour leur exposé très intéressant car l'on voit que dès 2020, il y a eu une action proactive prise à partir de ce document mis à disposition de la collectivité et des communes. Il est intéressant de prendre le cas concret de la commune de Halle afin d'observer la façon dont cela a été fait. Cela pose question: quelle est la conception? On comprend de votre présentation que l'idée est davantage de laisser les communes (ou autres collectivités) prendre les décisions elles-mêmes plutôt que de leur insuffler des lignes de conduite. Vous intervenez plus sur la procédure à suivre que sur les conclusions à déduire.

En conséquence, des attitudes différentes d'une commune à l'autre pourraient être prises. Est-ce que le fait de laisser une statue de Léopold II doit

être laissé à la responsabilité des communes ou y a-t-il des principes plus généraux qui devraient s'imposer? À partir du moment où l'on considère Léopold II comme un criminel responsable de génocide ou de crimes contre l'humanité, est-il logique de laisser ses statues sur l'espace public? Ce serait mon orientation.

J'entends que d'autres sont plus pour les y laisser. Je peux comprendre le souci de mémoire de certains mais je peux très bien comprendre que les statues soient transférées dans un musée voué à la décolonisation. On préserve ainsi la mémoire historique, mais pour la dénoncer dans un bâtiment dont c'est la fonction. Je ne vous demanderai pas de vous engager sur les conclusions que cette commission doit prendre sauf si vous avez des éléments à ajouter au dossier. Estimez-vous que ce sont les communes qui doivent prendre ces décisions ou doivent-elles être prises plutôt à un niveau supra-communal? Le gouvernement flamand prend ses décisions en cette matière.

Concernant Halle, considérant la statue de Léopold II retirée de son socle, quelles étaient les différentes options possibles? A-t-on une idée des réactions citoyennes à Halle? Quelles étaient-elles? Il y a eu des actes de vandalisme.

Sait-on si cela correspond à une tendance majoritaire des réponses données? Comment le Collège a-t-il fait pour prendre sa décision? Quelles étaient les options présentes et qu'ont-elles reçu comme suffrage de la part des citoyens consultés? Au-delà du cas de Halle, combien de communes font-elles appel à vous pour que vous vous associiez à elles pour mener un processus de ce genre? Avez-vous constaté des freins de leur part qui feraient qu'elles ne viendraient pas vers vous et qu'elles ne suivraient pas ce processus balisé?

Ici l'on discute de références coloniales pour voir comment travailler sur celles-ci, mais l'on peut voir les choses à l'inverse: comment mettre en avant des références anti-coloniales ou décoloniales comme, par exemple, créer une place Lumumba dans une commune. Cela a été fait à Bruxelles, mais sur une superficie minuscule. Mais on a malgré tout créé une place Lumumba à Bruxelles!

C'est une optique plus positive: plutôt que de limiter les signes coloniaux, mettre en avant des signes décoloniaux. À Bruxelles, nous avons l'exemple de la Lever House, ce grand bâtiment du côté de la colonne du Congrès qui appartenait aux frères Lever, l'antenne belge de l'exploitation coloniale, cette famille anglaise qui a donné naissance à Unilever par après et qui était très active au Congo belge. Le Parlement bruxellois a choisi l'option de

transformer cette Lever House en musée décolonial ou anticolonial et d'en faire un musée. Avez-vous des informations sur cette initiative bruxelloise ou sur un exemple parallèle d'une commune néerlandophone?

Pourriez-vous nous le communiquer? Avez-vous envisagé de créer un musée décolonial, des rues Lumumba ou autres?

Goedele Liekens (Open Vld): Dank u wel voor deze heel belangrijke uiteenzetting, mijnheer De Ro en mevrouw Mutithi. Heel vaak wordt de indruk gewekt dat er niets wordt ondernomen omtrent dekolonisatie. Ik ben dan ook blij dat we in deze bijzondere commissie stilstaan bij de initiatieven die al genomen zijn. Deze handreiking is mijns inziens dan ook een pareltje.

Ik heb nog enkele vragen en voorbehouden, maar die komen later. Eerst en vooral, deze handreiking is natuurlijk geschreven ten behoeve van de Vlaamse lokale besturen. Welke vergelijkbare handreikingen bestaan er in de andere Gewesten? Of gaan zij op een andere manier met deze problematiek om? Hoe pakken ze dat aan? Bestaan er op dat vlak belangrijke verschillen?

De handreiking zelf had ik destijds al gelezen. Laat ik het maar vrijuit zeggen, ze laat de lokale besturen natuurlijk de keuze om het debat al dan niet aan te gaan. Daarbij heb ik enigszins het gevoel dat we de hete aardappel gewoon doorschuiven. Ik begrijp dat het belangrijk is dat er op maat wordt gewerkt. Ook is elke lokale context verschillend. Toch vraag ik me af waarom alles zo vrijblijvend blijft. Waren de lokale besturen vragende partij voor zo'n vrijblijvende aanpak? Zijn er ook lokale besturen die net meer duidelijkheid en een gerichter kader vragen, met heel concrete aanbevelingen? Zo zou er bijvoorbeeld voor kunnen worden gekozen om geen standbeelden weg te halen, maar wel contextualisering te plaatsen. Ik wil nu ook weer niet zo ver gaan om voor te stellen dat de hand van Leopold II moet worden afgehakt, zoals in Oostende gebeurde, maar misschien kunnen we toch iets directiever zijn?

Juist omdat het zo vrijblijvend is, stel ik me vragen bij de concrete impact op het terrein. De handreiking is een goed instrument, maar ze moet uiteraard wel gebruikt en toegepast worden. Ze is vrij beschikbaar. U gaf daarnet al aan dat sommigen ze hadden geraadpleegd maar er verder niets mee deden. In hoeverre hebt u er een duidelijk en concreet zicht op hoeveel lokale besturen daar echt mee aan de slag zijn gegaan? Welke besturen zijn dat dan? Komt er feedback? Is

er meer bekend over het effect daarvan?

Iedereen verwijst naar het praktijkvoorbeeld van Halle en dat is heel goed. Het is dan ook een heel leuke buurt, maar ik mag toch hopen dat er nog andere voorbeelden zijn. Ik ben heel benieuwd naar goede, originele en creatieve voorbeelden van hoe lokale besturen met dekolonisering omgaan. Wat ik heel specifiek een heel moeilijk thema in dezen vind, zijn de bibliotheken, de boeken. Hoe pakken we dat aan? Boekverbrandingen doen we niet meer, dus wat zijn daar de voorschriften?

Tot slot kunnen wij onszelf weer allemaal heel interessant zitten vinden in deze bijzondere commissie, maar de dekolonisatie van de openbare ruimte is natuurlijk een deelstatelijke bevoegdheid. Hoe kunnen wij dus in deze federale bijzondere commissie de aanbevelingen best formuleren?

Vicky Reynaert (Vooruit): Ik wil iedereen ook namens mijn fractie bedanken voor de toelichting bij deze handreiking. Tijdens de vragenronde heb ik heel veel standpunten gehoord over standbeelden en wat daarmee moet gebeuren, maar ik heb vooral onthouden dat de handreiking een participatief proces aan de lokale besturen moet bieden, om zo tot een breed gedragen oplossing te komen. Dat gebeurt op basis van debat, dialoog en een vorm van verzoening, zonder vooraf vast te leggen wat er exact moet gebeuren. Dat wordt immers net overgelaten aan de lokale gemeenschap, met inbegrip van de gemeenten.

Mijn vragen sluiten uiteraard aan bij de vragen die collega's al gesteld hebben. Hoeveel gemeenten zijn hier nu concreet mee aan de slag gegaan? Hebt u veel vragen gekregen? Bent u van mening dat er na anderhalf jaar handreiking hier en daar bijstellingen nodig zijn? Zo ja, op welke vlakken? Wat hebt u precies geleerd uit de processen die u tot nu toe hebt begeleid?

Slaagt men erin om de lokale bevolking voldoende te betrekken bij de denkoefening? Eén van de aanbevelingen uit het expertenrapport dat we ontvingen, was immers om het debat over de dekolonisatie van de openbare ruimte open te trekken en er onder meer personen en organisaties uit de diaspora bij te betrekken.

Ik kan me voorstellen dat dit niet altijd even evident is voor steden en gemeenten. Mijn vraag is of u in de praktijk hebt kunnen vaststellen in welke mate men hierin slaagt. Kan er desgevallend iets worden gedaan om dit te verbeteren?

Ten derde kan ik me voorstellen dat er een wezenlijk verschil is tussen grote steden en kleinere gemeenten wat betreft het vermogen om hiermee aan de slag te gaan. Uiteraard hebben kleinere gemeenten minder of zelfs geen standbeelden, maar een aantal gemeenten misschien toch wel. Hebben jullie op het terrein dat verschil tussen grote steden en kleinere gemeenten opgemerkt of niet? Zijn er in voorkomend geval manieren om in het bijzonder ook de kleinere gemeenten bij te staan?

De voorzitter: Ik wil zelf ook vier vragen stellen, geheel in lijn met de collega's hier. U heeft vermeld dat u overleg heeft gepleegd met een aantal externe deskundigen om tot deze handleiding te komen. De deskundigen werden verzocht de handleiding te onderschrijven. Hebben zij dat ook gedaan?

Ten tweede, was uw handleiding vooral bedoeld als een vorm van dienstverlening aan de lokale besturen die hun koloniaal verleden wilden aanpakken? Was de handleiding bedoeld om adviezen aan te reiken over methoden, processen en mogelijke uitkomsten? Is er op een gegeven moment vanuit de administratie de vraag gekomen aan lokale besturen met een herkenbaar koloniaal verleden om dat aan te pakken? Uiteraard is er lokale autonomie inzake welk gevolg er precies aan wordt gegeven, maar is er al dan niet aansporing geweest om de zaak aan te pakken?

Ten derde wil ik graag peilen naar de resultaten en de feedback vanuit de verschillende lokale besturen.

Ten vierde wil ik even naar de toekomst kijken. Wat is, op basis van de feedback vanuit de lokale besturen, het verlengstuk dat hieraan moet worden gebreed? Ziet u zaken die moeten worden toegevoegd of bijgestuurd? Ziet u ruimte voor en behoefte aan verdere begeleiding van de lokale besturen in dit dossier, los van de publieke ruimte? Heeft u dergelijke signalen opgepikt? We kijken uit naar uw antwoorden op de vele vragen, mijnheer De Ro.

Jo De Ro: Mijnheer de voorzitter, ik ga chronologisch op de vragen antwoorden. Onder meer de heer Anseeuw had twee vragen.

Ik kan een lijstje geven van een aantal steden en gemeenten die erop ingegaan zijn en ermee werken. Er zijn ook steden en gemeenten die er niet op ingegaan zijn, ik zal u straks zo'n stad noemen die ik goed ken. De steden en gemeenten zijn immers niet verplicht om met ons samen te werken en onze handreiking te benutten. Ik heb

genoteerd: Deinze, Ekeren, Halle, Geraardsbergen, Hasselt, Kortrijk, Leopoldsburg, Mechelen, Oostende, Sint-Niklaas "en wellicht nog vele andere," zoals mijn medewerkers mij gezegd hebben. Ik kom straks nog terug op eentje die zeker zonder onze betrokkenheid een aantal initiatieven genomen heeft.

Dus ja, er wordt op ingegaan en er wordt mee gewerkt, maar het aantal unieke bezoekers op onze website kan zeker niet tippen aan dat van de daarstraks genoemde pagina met covidmaatregelen die dagelijks wordt bijgewerkt en vertaald naar de meest gebruikte talen van nieuwkomers die onvoldoende Nederlands kennen.

De aard van het werk van ons agentschap loopt uiteen. Soms is het heel gespecialiseerd en specifiek gericht op een aantal organisaties, zoals in dit geval lokale besturen, en daarbinnen dan op diegene die ermee geconfronteerd worden – dat is de lokale dynamiek. Er is ook een tijdsdynamiek: vorig jaar en het jaar daarvoor was het in sommige gemeenten actueler dan nu, en in andere is dat dan weer omgekeerd.

Mijnheer Anseeuw, u stelde de vraag of er nationale richtlijnen moeten komen. Ik begrijp die vraag vanuit een federale context, maar in het Vlaams parlement – waarin we vroeger collega's waren – hoor ik vooral telkens weer de roep om respect voor de autonomie van lokale besturen, dit over de grenzen van meerderheid en oppositie heen. Ik zie onze minister van Samenleven, Bart Somers, zelf ook titelvoerend burgemeester, niet meteen zo'n handreiking opleggen aan alle gemeenten, waarbij die verplicht zouden zijn een aantal stappen te zetten en daarover verslag uit te brengen. Ik zie de Vlaamse regering zoiets ook niet vragen of steunen, net zomin als het Vlaams Parlement. Er is in Vlaanderen een traditie om rond dit soort thema's adviezen te geven, good practices te delen en platformen op te zetten.

Iets wat niet in onze presentatie zat, zijn de stappen die we na de lancering gezet hebben in gemeentes die expliciet om onze ondersteuning vroegen, zoals Halle. Van de andere kant hebben we ook een tamelijk druk bijgewoond webinar georganiseerd voor iedereen uit de lokale administratie of het lokale politieke bestuur alsook voor andere geïnteresseerden. Daarin hebben we verdere toelichting gegeven bij die handreiking, hoe die tot stand kwam en hoe we daarmee aan de slag gaan.

Het zou haaks staan op die traditie om dit te gaan verplichten. De vraag is ook of het dan beter zou

werken. Ik denk dat de VVSG daar ook moeilijk aan zou meewerken. Die traditie houdt in dat we veel aanreiken, maar niets opleggen.

Mijnheer Defossé, u haalde een belangrijk onderdeel aan van de werking van ons agentschap: samen gemeenschap maken. De samenleving bestaat niet uit wat een overheid of een gemeente alleen doet, of wat inwoners, verenigingen of bedrijven alleen doen. "Samen gemeenschap maken" zou een mooie ondertitel zijn voor ons agentschap en het is zeker de spirit ervan. Ook de presentatie die mevrouw Mutithi en ik hier vandaag geven, is het werk van velen geweest, daarom hebben we ze ook expliciet vermeld, zowel de deskundigen als de organisaties en de mensen uit die organisaties die eraan meegewerkt hebben.

Kunnen scholen hiermee aan de slag en zijn het potentiële partners, zo werd ook gevraagd. Ik ben zelf administrateur-generaal geweest van het Agentschap voor Onderwijscommunicatie, waaronder het magazine *Klasse* viel. Uiteraard zijn er binnen de Vlaamse overheid collega's die met dit soort materiaal richting scholen aan de slag kunnen gaan en dat ongetwijfeld ook gedaan hebben. Maar scholen kunnen natuurlijk ook zelf de informatie en de handreiking op de website raadplegen, want dit materiaal staat ter beschikking van alle inwoners. Dat kan ook tot buiten de grens van ons Gewest of onze Gemeenschap gaan: mensen uit Brussel of Wallonië, of onze Nederlandse bureaus, mogen dit gerust oppikken en ermee aan de slag gaan. Wat met gemeenschapsgeld is ontwikkeld, is voor ons per definitie transparant en open. Het mag gebruikt worden mits de bron vermeld wordt.

De kaart waarnaar we verwezen, is niet van ons. Op onze website en in de handreiking vindt u de link naar de lijst, die steeds wordt bijgewerkt; ik denk dat hij voor het laatst in november 2021 door de betrokken onderzoeker van de KU Leuven is geüpdatet. Wij nemen die over, zoals ook media als *De Morgen* dat doen.

Ik hoor de vraag terugkomen of het niet meer moet zijn dan een handreiking, of het niet aan de lokale besturen opgelegd moet worden, of er geen gemeenschappelijke sokkel moet komen waarbij een aantal dingen verplicht worden. Ik ga niet bij elke spreker op dat aspect ingaan: ik ga ervan uit dat het antwoord van ons agentschap, en bij uitbreiding de aanpak van de Vlaamse overheid op dit vlak, duidelijk is.

U vroeg of er verwachtingen zijn tegenover deze commissie. Ik zou zeggen: doe niets dat de dialoog en de samenwerking op het lokale terrein

bemoeilijkt. Dat is mijn persoonlijke aanbeveling die ook samenhangt met de geest van de handreiking.

Een aantal mensen vroeg of aanpassing nodig is. Op dit moment is daar geen nood aan, maar zoals ik al zei is dit geen statisch gegeven. De lijst van de betrokken gemeenten en de straatnamen, standbeelden en zo meer in de publieke ruimte, wordt geactualiseerd, zij het niet door ons. Wij verwijzen mensen wel door naar die informatie.

Een gemeenschappelijke sokkel kan interessant zijn, maar op dit moment speelt de dynamiek van de lokale overheden, soms zelfs van buurten of bijvoorbeeld een stadsdistrict zoals Ekeren ten opzichte van de stad Antwerpen.

Mevrouw Gilson, u vroeg of u goed begrepen had dat uitleg en context heel belangrijk zijn in die handreiking. Dat is absoluut zo, het is een van de belangrijke elementen. Uitleg en contextualisering zitten daar heel nadrukkelijk als methodiek en als element in.

Vergroening is een van de elementen die we hebben aangegeven. In Halle wordt inderdaad het borstbeeld van koning Leopold II symbolisch van zijn sokkel gehaald, maar ook daar kan het stadsbestuur van Halle betere uitleg over geven dan wij dit kunnen. Het andere standbeeld, "hulde aan de pioniers" zal Halle effectief laten overgroeien door planten en struikgewas. De natuur haalt voor een stuk de geschiedenis in. Beide zijn vormen van aanpak die Halle na dialoog zelf gekozen heeft.

In de presentatie verwezen we inderdaad ook naar het risico op polarisatie. Het stappenplan voor de gemeenten wijst erop hoe belangrijk het is bewust na te denken over de manier van werken en communiceren, zodat verdere polarisering vermeden wordt. Als men mensen samenbrengt rond dit thema moet men hier oog voor houden. Het is aan de lokale besturen om dat in te schatten. Kunnen ze daarbij een beroep doen op bijstand van derden? Ja, los van het thema van vandaag, is polarisering een thema waarin we gemeenten en andere organisaties bijstaan. Ook dat doen we niet alleen, vanuit onze ivoren toren, we werken daarbij bijvoorbeeld samen met het nog niet zolang geleden opgerichte Hannah Arendt Instituut dat een aantal wetenschappelijke bevindingen praktisch vertaalt.

Mijnheer Briers, u vroeg of wij er zicht op hebben of gemeenten effectief aan participatie werken dan wel of het maar een schaamlapje is waarbij ze doen alsof ze mensen betrekken. Dat kunnen wij

natuurlijk niet zeggen voor alle gemeenten die ermee aan de slag zijn gegaan. De handreiking gaat duidelijk niet in de richting van het gebruik van participatie als een schaamlapje. Ik denk dat u heel correct aangeeft dat als lokale besturen kiezen voor participatie, ze dit goed moeten organiseren. Dat dit niet eenvoudig is, weten de meeste gemeente- of stadsbesturen die er ooit mee begonnen zijn maar al te goed; of het nu gaat over de herinrichting van het openbaar domein, een stuk burgerbegroting, de fusie van gemeenten of de werking van de stad. Als men effectief burgers betreft, moet men het menen en *all the way* gaan, en ook duidelijk aantonen waarom dingen wel of niet kunnen.

In de voorbeelden die we gezien hebben, hebben we de stellige indruk dat dat ook effectief gebeurt.

Wat dan betreft de vraag hoe je ervoor zorgt historisch zo correct mogelijk te zijn. Wel, dat bepalen wij niet. Wij geven dit mee als element om rekening mee te houden en hierbij specialisten te betrekken om te vermijden zelf in het wilde weg stellingen te gaan poneren. Dat doen wij zelf ook niet. Deze handleiding is het gemeenschappelijke werk van alle vermelde namen en instellingen. Bij mijn weten is het net een van de grote prestaties van Stijn, Wendy en de mensen van de kerngroep dat ze zoveel mensen, experts en organisaties achter deze handleiding verenigd hebben.

Hoe groot is de mogelijke impact van begeleiding door Vlaamse ambtenaren? Op dit moment werken wij samen met de lokale besturen die daarom gevraagd hebben – dat zijn er een 150-tal, waarbij de mate van samenwerking kan verschillen – over de issues waar zij mee zitten. In ons werkingsbeleid bekijken we of we hen effectief kunnen bijstaan. We hebben hierover ook samenwerkingsakkoorden met gemeenten. Binnen een aantal maanden gaan we met het Vlaamse beleid een nieuwe fase in, maar ook daarover kunt u beter aan onze bevoegde minister meer uitleg vragen. In die fase wordt het 'Plan samenleven' operationeel met de focus op een aantal steden en gemeenten en op een aantal thema's en projecten, waarbij we een extra vliegwiel willen plaatsen om binnen de termijn van een aantal jaren bepaalde maatschappelijke effecten te bereiken. Ook daar is de aanpak, het DNA van ons agentschap getrouw, samenwerking met gemeenten om te bekijken waar we elkaar kunnen versterken, niet het opleggen van methodieken. Of dat altijd succesvol is, moet u aan hen vragen, maar wij proberen mee na te denken en hen vanuit hun lokale dynamiek en vragen bij te staan op de terreinen waarop wij expertise hebben.

Mijnheer Van Hees, u prees het proactieve karakter van het werk. Zelf vind ik dit ook een mooi voorbeeld van hoe een agentschap, dat in het verleden al woelige waters heeft doorzwommen, toch zo'n moeilijke taak tot een goed einde kan brengen.

Ik ben dan ook trots op al het werk dat Stijn en Wendy en alle collega's gedaan hebben. Dat het voor een stuk proactief geweest is, klopt, en anderzijds is het ook voor een stuk reactief geweest. Uiteraard is er de actualiteit van begin 2020, die tot een parlementair debat geleid heeft waar ons dan de vraag gesteld is om daar verder mee aan de slag te gaan. Daardoor zijn gemeenten die dat willen – die vrijheid wil ik nogmaals benadrukken – daarmee aan de slag kunnen gaan.

Wat de vraag betreft of wij ons kunnen vinden in de vrijblijvendheid van zo'n handleiding. We maken die uiteraard met de bedoeling dat iedereen die er gebruik van wil maken, dat kan doen. Maar ook daar is het weer aan de lokale besturen om te bekijken of dit thema bij hen speelt of niet, en of er bij hen een draagvlak is om zo'n participatief proces op te starten. Hoe dat dan lokaal verdergaat, met of zonder onze samenwerking, is hun keuze. Zoals ik in mijn antwoord op de vragen van collega Anseeuw al gezegd heb, is de autonomie van de gemeenten in het Vlaams Parlement over de partijgrenzen heen een belangrijk gegeven. We willen de lokale democratie laten spelen. We reiken vanuit de overheid dingen aan en laten het aan het lokale bestuur over wat ze daarmee doen of niet. Om de zes jaar kunnen de lokale kiezers dan aangeven of ze daar tevreden over zijn. De Vlaamse overheid wil de steden en gemeenten bijstaan en niet te veel betuttelen.

De vraag werd gesteld of er ook op een andere manier gewerkt kan worden, dan enkel vanuit de koloniale symboliek in de publieke ruimte. Ja, dat kan, en dat zit mee in een van de methodes rond straten en pleinen, waar – om zomaar enkele voorbeelden te geven – een Mandelaplein of een Steve Bikostraat ingericht kan worden. Maar ook daar is het weer van groot belang om die participatie centraal te stellen. De voorzitter van onze raad van bestuur gaf bij de bespreking op de raad van bestuur aan dat hij de aandacht hiervoor erg op prijs kon stellen. Hij is de voormalige stadssecretaris van de grootste Vlaamse stad, Antwerpen, en ik denk niet dat hij het zou appreciëren mochten wij zomaar dingen doorduwen.

Een van de zaken die hij zelf meegaf als reactie op onze presentatie in de raad van bestuur was dat hij het zelf heel fijn vond dat wij die participatie zo

centraal stelden. Je zal immers maar in een straat wonen waar de straatnaam wijzigt. Bedrijven en scholen die een hele organisatie moeten aanpassen zonder ooit betrokken te zijn geweest bij het dossier, dat ligt moeilijk. Draagvlak creëren is een van de aanbevelingen die in de handleiding staan. Probeer dus een echt participatief proces te voeren.

Mevrouw Liekens, fijn dat u zich verheugt in de initiatieven die er worden genomen. Of we dat ook hebben aangereikt aan gemeenten buiten de Vlaamse gemeenten? In Brussel dienen wij ter zake samen te werken met de Vlaamse Gemeenschapscommissie. Uiteraard werkt ons agentschap niet over de taalgrens heen in het Waalse Gewest. U heeft zelf wel, terecht, opgemerkt dat de handleiding niet moet worden afgeschermd voor louter gebruik door de 300 Vlaamse gemeentes. Als de unie van Waalse gemeenten, of een ministerie of departement van de Waalse administratie, ermee aan de slag wil, mogen zij dat uiteraard. Dat geldt overigens niet alleen voor België. Als administraties of agentschappen uit het buitenland ermee aan de slag willen, juichen wij dat evenzeer toe. Wij houden vast aan het principe om ervaringen te delen en leren trouwens ook graag bij van anderen. Op dat vlak zijn wij een open huis.

Mevrouw Liekens, over de vrijblijvendheid heb ik het al meermaals gehad. Er is een duidelijk andere kijk op de gemeenten in beide parlementen, al liggen ze fysiek dicht bij mekaar. Een aantal collega's die voorheen zetelden in de regionale parlementen kunnen dat wellicht nader toelichten. Mijn advies bestaat erin om vanuit de federale Kamer zaken aan te reiken, zonder ze daarom op te leggen. Het resultaat moet voor ogen worden gehouden, en hoe er een groter draagvlak kan worden gecreëerd. Daarvoor geloven wij sterk in het proces zoals we het hebben uitgetekend, samen met de deskundigen en de organisatie.

Er zijn ook steden die de zaak hebben aangepakt zonder daarbij te steunen op de handreiking en er zelfs al mee bezig waren nog voor de handreiking er lag. In mijn stad, Vilvoorde, heeft men de beelden en schilderijen van alle vorsten in de stadsfeestzaal, waaronder ook Leopold II, beschouwd vanuit de optiek wie er zoal in de mooiste zaal dient te hangen.

Zo heeft men de discussie alvast ontmijnd. Moeten de soevereinen er hangen, of moet er plek worden gemaakt voor de inwoners van de stad, toch de mede-eigenaars van het stadhuis? Op een kunstzinnige manier zijn er collages gemaakt van de gezichten van inwoners van onze stad. Verknijpt

tot nieuwe beelden hangen zij nu in onze stadsfeestzaal. Een klein voorbeeld, zonder al te chauvinistisch te zijn over mijn stad, nochtans geen grote stad.

Mevrouw Reynaert peilde naar het verschil tussen grote steden en kleinere gemeenten. Uiteraard zijn er verschillen, maar het is niet zo dat grote steden altijd in het voordeel zijn. De dynamiek in een kleinere stad als Halle, of Vilvoorde, is soms veel directer, en de dialoog is er makkelijker aan te gaan. Wel beschikken grotere steden, zeker de centrumsteden van Vlaanderen, over meer middelen. Beide hebben dus voor- en nadelen, maar alles hangt vooral af van de motivatie om ermee aan de slag te gaan. De lokale voedingsbodem bepaalt of de gemeentebesturen ermee starten of niet.

Ik moet helaas het antwoord verschuldigd blijven omtrent de bibliotheken. Er zaten echter ook mensen van het departement Cultuur mee aan tafel. Misschien kunnen zij hun licht laten schijnen of de bibliotheken mee in de scope zaten. We hadden het over de publieke ruimte. In die zin lijken de bibliotheken me toch iets verder van het thema te liggen waarover ons advies werd gevraagd, of waartoe ons opdracht werd gegeven.

Integratie en inburgering zijn inderdaad bevoegdheden van de deelstaten, zoals u terecht heeft opgemerkt. We zullen hoe dan de aanbevelingen aangaande onze opdracht van deze commissie met veel interesse lezen. Ook de gemeentes zullen dit zeker en vast doen.

Mevrouw Reynaert, u heeft aangegeven dat we hier uitgegaan zijn van een participatief proces, en daar zoveel mogelijk rond gebouwd hebben. Dat kan ik beamen. In alle zaken rond integratie waarin wij de gemeentelijke administraties ondersteunen, zetten wij in op het participatieve aspect, om op die manier een draagvlak te creëren. Dat kost energie en moeite, en succes is niet altijd gegarandeerd. Maar het is hoe dan ook een belangrijk stukje DNA van ons agentschap en we verheugden ons er dan ook over dat deze invalshoek door zo veel experts en andere organisaties werd ondersteund.

Slagen wij erin om veel mensen bij het proces te betrekken?

Als jullie in de verdere uiteenzettingen in deze commissie andere gemeenten aan het woord zullen horen, dan moet die vraag zeker aan hen worden voorgelegd. Het is niet aan ons om daar een oordeel over te vellen.

Het betrekken van de verschillende organisaties,

onder meer van mensen met een verleden in de diaspora, of met migratierechts, blijft voor elk lokaal bestuur een uitdaging. Onze collega's die rond integratie werken, zetten daar actief op in, ook binnen de zusteragentschappen, en ook ruimer dan alleen binnen deze thematiek. Hoe sterk men daarin slaagt, is erg plaatsafhankelijk. Ik trap hier wellicht een open deur in door te stellen dat het een werk van lange adem betreft om mensen te laten participeren. Dat is niet moeilijker of makkelijker dan waar uw vraag naar peilde. Participatie opstarten mag dan wel makkelijk zijn, maar dit goed doen en het thema warm houden is iets waarin de gemeentelijke administraties en lokale besturen echt energie en tijd moeten investeren. Zo niet vervalt het tot iets fake dat men snel doorprikt.

Zo kom ik tot de vragen van de voorzitter.

Op het moment van de publicatie is inderdaad gevraagd of het eindwerk gecoördineerd kon worden door een centrale ploeg, en of iedereen er zich in kon vinden. Het feit dat een naam in het werk wordt genoemd, betekent dat de persoon in kwestie akkoord is met het eindproduct.

Tot slot, als handreiking blijft het inderdaad vrijblijvend. De meeste leden van de commissie hebben echter ook een zeer lokale reflex. Het is belangrijk dat wij vanuit onze rol de lokale autonomie en lokale drive ondersteunen, in plaats van zaken op te leggen. En uiteraard kunnen wij als agentschap sowieso niets opleggen. Ik probeer hier gewoon de beleidsvertaling te maken. Mocht u daar dieper op willen ingaan, dan meen ik dat het aangewezen is onze voogdijminister hier uit te nodigen.

Wat de blik op de toekomst betreft, heb ik daarnet al in de antwoorden op de heer Briers aangegeven dat het binnen ons agentschap voor de mensen die bezig zijn met integratie spannende tijden zijn. Het beleid wil met een aantal focussen en thema's het integratiewerk en het samenleven in Vlaanderen versterken.

Focussen op een aantal steden met een grote aanwezigheid van mensen met een migratieachtergrond is voor ons de belangrijkste einder in de nabije toekomst. Uiteraard komen thema's als polarisatie en andere samenlevingsuitdagingen daar ook bij aan bod. Ze gaan ook heel breed. Wij zullen proberen om vanuit het beleid en vanuit onze ondersteuning daadwerkelijk effect te hebben op het terrein. Er zullen dan ook cijfers en indicatoren staan in de overeenkomsten die de Vlaamse overheid met de gemeenten sluit. Daarover verneemt u de

komende maanden meer.

Ik heb een aantal keer moeten passen, met name als het over het meer inhoudelijke werk ging, maar daarvoor geef ik graag het woord aan mevrouw Mutithi.

Wendy Gladys Mutithi: Dank u wel. Ik zal het antwoord op een aantal vragen proberen aan te vullen. Mijn excuses als dat niet altijd even chronologisch gebeurt.

Wat de vraag betreft in hoeverre er interesse is bij de bevolking, toont het voorbeeld in Halle aan dat het thema wel degelijk leeft. Uiteraard zijn er verschillen in intensiteit, maar burgers hebben hier echt wel ideeën over en geven bepaalde betekenissen aan de verwijzingen. Velen willen ook mee nadenken over hoe daarmee kan worden omgegaan. Uit gesprekken met de bevolking merken we ook dat het vaak verder gaat dan specifiek de koloniale verwijzingen in de publieke ruimte en dat er ook andere bezorgdheden spelen.

Onderwijs was een domein dat in het begin werd aangehaald. Onze opdracht in verband met de handreiking beperkte zich tot de koloniale verwijzingen in de publieke ruimte, maar ik hoor wel dat ook het onderwijs er actief mee bezig is. De stad Halle is bijvoorbeeld van plan om een interactieve zuil te plaatsen. Dat is een prima instrument om in het onderwijs mee aan de slag te gaan om het bewustzijn te verhogen en in dialoog te treden met culturele actoren.

U vroeg ook in welke mate er uitwisseling was met Brussel. Wij hebben van in het begin geprobeerd de commissie in Brussel intensief op te volgen, maar toen wij werkten aan onze handreiking, zat het werk daar nog in een beginstadium. Ook de federale commissie hebben we parallel opgevolgd bij de uitwerking van de handreiking, maar onze handreiking moest al klaar zijn voordat er bijvoorbeeld in Brussel verdere stappen werden genomen.

Wat de vraag over de reacties van de inwoners betreft, die reacties kunnen heel uiteenlopend zijn. In de handreiking stellen we een participatieve aanpak voor, maar we kunnen zeker niet pretenderen dat iedereen altijd elke oplossing met open armen onthaalt. Het is duidelijk een gevoelig thema waar rond bij velen verschillende bezorgdheden leven. Hoe kwaliteitsvoller dus het participatieve traject wordt opgezet, des te meer draagvlak je creëert voor de keuzes. Maar dat niet iedereen zich kan vinden in de oplossing, hoort erbij.

Er was een vraag over welke maatregelen kunnen worden genomen om te depolariseren. Wij proberen vooral mee te geven dat in situaties met twee tegenpolen, het belangrijk is dat de lokale besturen in het midden staan. Ze moeten luisteren naar de bezorgdheden van de groepen en de gemeenschappelijke noemer trachten te vinden. Wat belangt iedereen aan? Op dat punt kun je als lokaal bestuur werken.

De heer Briers, dacht ik, vroeg wie er beslist en of men wel tot een beslissing komt. Als we kijken naar de praktijken in Vlaanderen, blijkt dat het thema al langer leeft en dat bepaalde lokale besturen in het verleden al acties hebben ondernomen. Vaak ging het dan over contextualisering of bijkomende duiding geven aan verwijzingen.

Vaak zie je die vraag van de inwoners terugkomen. De oplossing zit volgens mij in een degelijk, kwalitatief hoogstaand, participatief proces, waarbij je de strategieën laat afhangen van de vraag welke combinaties kunnen leiden tot een breder gedragen werkwijze. Welke acties kunnen we, naast de verwijzingen, voorts nog opzetten in verschillende domeinen en sectoren om het bewustzijn te verhogen?

De heer De Ro gaf al wat duiding rond hoe correcte historische beelden ontstaan. Dat is niet zozeer wat wij doen; andere lokale partners zijn daar bij uitstek expert in. Toch vinden wij dat een belangrijke component om verder in gesprek te gaan met mensen en te horen wat die verwijzingen voor elk van hen betekenen. We gaan na hoe we door dat gesprek tot meer wederzijds begrip kunnen komen.

Als ik me niet vergis, was het de heer Ravyts die de nadruk legde op het belang van maatwerk. Ook is er een verschil tussen verwijzingen in de publieke ruimte, met aan de ene kant onder meer beelden en straatnamen en daarnaast gebouwen en galerijen. In onze handreiking hebben wij ons voornamelijk beperkt tot straatnamen en beelden, maar ook met betrekking tot gebouwen of galerijen zijn er manieren mogelijk om een dialoog op te zetten of te stimuleren als een lokaal bestuur daarvoor zou kiezen, hetzij door contextualisering, hetzij door andere acties.

Op de reactie van inwoners ben ik al ingegaan. Opnieuw met Halle in het achterhoofd. Ik hoor van de collega's die het proces daar hebben begeleid, dat er op de vragenlijst die naar de inwoners werd gestuurd, een driehonderdtal antwoorden kwamen. De meeste respondenten namen ook deel aan de webinar. Dat toont aan dat het thema echt wel leeft. Inwoners grijpen wel degelijk de kans om

betrokken te worden.

Wat de laatste vragen betreft, is het zoals de heer De Ro al zei, de deskundigen die werden opgenomen in de handreiking, onderschrijven de inhoud ervan. Er heerste consensus over het belang van dialoog. Die dialoog kan ook leiden tot andere belangrijke gesprekken over de omgang met het koloniale verleden.

Wat de vraag betreft in welke mate wij lokale besturen hebben aangespoord om iets te doen met de verwijzingen. Zodra de handreiking klaar was, hebben wij gecommuniceerd naar alle lokale besturen. Zoals de heer De Ro al zei, probeerden we allerhande kansen te grijpen, onder meer door webinars te organiseren of door samen te werken met andere partners die het thema op de agenda hebben staan, zoals FARO, het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed. We grepen dus alle kansen aan om onze handreiking meer bekendheid te geven, zodat lokale besturen weten dat ze bij ons terecht kunnen of dat ze zelfstandig met het instrument aan de slag kunnen in het traject dat ze zelf uitstippelen.

Mijnheer De Ro, heb ik nog iets over het hoofd gezien?

Jo De Ro: Ik dacht het niet, en anders zullen de vragenstellers ons daar wel op wijzen.

De **voorzitter:** Dank u wel voor uw antwoorden, mevrouw Mutithi en mijnheer De Ro.

Kurt Ravyts (VB): Mijnheer de voorzitter, ik wil even een afsluitende opmerking maken over iets wat onvoldoende in de handreiking aan bod komt. De kennis van onze geschiedenis is in onze samenleving sterk tanend. Dat blijkt ook uit bepaalde initiatieven van beleidsverantwoordelijken. Ik weet niet welke experts wanneer en over welke thema's de komende weken zullen komen spreken, maar ik doe namens mijn fractie een beroep op Johan Op de Beeck. Hij is geen echte historicus, maar een voormalig journalist die goede, vulgariserende historische werken schrijft, waaronder recent een vuistdikke biografie over Leopold II. Moeten we Leopold II reduceren tot de man die Congo-Vrijstaat op een ongepaste manier heeft bestuurd, die uiteraard de autochtone bevolking heeft uitgebuit en met dat geld hier een aantal architecturale werken heeft gerealiseerd? Ik vind dat bijzonder gevaarlijk. Dat zou betekenen – ik heb de heer Van Hees dingen in die richting horen zeggen – dat men Leopold II als een oorlogsmisdadiger, een schender van internationale mensenrechten, bekijkt en hem bijna op het niveau van een Hitler of een Stalin plaatst.

Waar zijn we dan nog mee bezig? Die polarisering in onze samenleving mag zich niet doorzetten tot op het niveau van beleidsverantwoordelijken of van de experts die hen adviseren.

De **voorzitter:** De oproep voor de experts zal volgende week gebeuren, denk ik.

Marco Van Hees (PVDA-PTB): J'aimerais brièvement réagir puisque j'ai été cité. Quant aux faits historiques qui concernent Leopold II, des considérations sont reprises dans le rapport des experts que nous avons spécialement mandatés à cet effet. Les faits sont accablants. Visiblement le Vlaams Belang est très porté contre la famille royale actuelle. L'ancienne famille royale par contre, trouve grâce à ses yeux. C'est un paradoxe que je constate.

Sur la commune d'Hal, il y avait la question de savoir quelles étaient les options et les avis de la population et comment il a été tranché par rapport aux différentes possibilités et aux prises de position des citoyens qui ont été consultés. J'aimerais savoir quel était le processus décisionnel à cet égard. Vous n'avez pas répondu à cette question précise, je ne sais pas si vous savez exactement comment cela s'est fait. Cela m'intéresserait de savoir comment ils sont arrivés à la conclusion de retirer la statue de Leopold II de son socle. Plusieurs solutions avaient été soumises aux citoyens, comment cela s'est-il fait?

Guillaume Defossé (Ecolo-Groen): Merci pour les réponses que vous avez apportées. Je retiens que c'est rassurant et intéressant de voir que beaucoup de citoyens s'intéressent à ce sujet et participent au travail de mémoire collective. Les écoles ont un rôle à jouer, y compris dans les processus sur des sujets particuliers de leur propre commune. Associer les ailes le plus possible est une bonne chose.

Nous affirmons qu'il faut conserver la mémoire. La mémoire est quelque chose qui se construit des deux côtés. Elle doit pouvoir évoluer en intégrant les chemins parcourus par chacun vers cette mémoire collective. Il est important de ne pas polariser la société, mais on ne peut pas non plus exclure certains groupes ou certaines communautés. Nous devons donc trouver un chemin commun, basé sur une relation où la reconnaissance des faits est faite, la responsabilité est établie et la justice est correctement rendue.

Jo De Ro: Mijnheer Van Hees, ik zal de commissiesecretaris een link doorsturen waarin u de conclusies en de resultaten kunt vinden van het webinar waarin de stad Halle de dialoog is

aangegaan met haar inwoners. Daar zult u zien welke verschillende opties en ingrepen men heeft voorgesteld. U vindt er ook de percentages van de antwoorden van de bewoners die hebben meegegeven wat zij ervan vonden. Met onze raad van bestuur zijn we in september 2021 ook ter plaatse geweest in Halle. Daar heb ik vernomen dat men er effectief mee aan de slag gaat. Dat is een mooi voorbeeld van een stadsbestuur dat effectief gaat luisteren, de dialoog aangaat en de gevolgen ervan draagt door een en ander te laten leiden tot een besluit. Maar nogmaals, ik zeg dit met de nodige schroom, ik zit hier niet namens de stad Halle. Er zijn ook werkbezoeken mogelijk, of jullie kunnen hen uitnodigen.

De link die ik u doorstuur, leidt naar een document van zeven à acht pagina's. Daarin ziet u de resultaten. Die staan ook op hun website. Ik zal de secretaris de link bezorgen, zodat iedereen dezelfde informatie heeft. Het is mooi om te zien hoe men daarmee aan de slag is gegaan in een niet zo erg grote stad in Vlaams-Brabant.

Ik wil ook iedereen bedanken voor de manier van vragen stellen. Ik mag namens ons beiden spreken, denk ik, als ik zeg dat het voor ons een beetje afwachten was hoe gepolariseerd de vragen gesteld zouden worden. Het is ook fijn vast te stellen dat jullie onze rol respecteren. Wij kunnen moeilijk op beleidsvragen ingaan, maar we kunnen wel vanuit onze rol zoveel mogelijk antwoorden geven over wat wij gezien hebben, over hoe de handreiking tot stand gekomen is en over de bedoelingen achter het ondersteuningsbeleid vanuit onze sector en de Vlaamse overheid naar lokale besturen.

Daarom dank ik u voor de kans om een en ander ook op het federale niveau toe te lichten. Ik wens u nog een fijne namiddag.

Le **président**: Bedankt, mijnheer De Ro en mevrouw Mutithi. Tous les documents envoyés au secrétariat seront transmis aux membres.

La réunion publique de commission est levée à 15 h 32.

De openbare commissievergadering wordt gesloten om 15.32 uur.